

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

VARSTVO OSEBNIH PODATKOV V SLOVENIJI

Ljubljana, februar 2013

BARBARA KRAMAR

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Barbara Kramar, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom Varstvo osebnih podatkov v Sloveniji, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem doc. dr. Mitjo Kovačem.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v diplomskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega diplomskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 PRAVICA DO VARSTVA OSEBNIH PODATKOV	2
1.1 Osebnostna pravica – temeljna pravica	2
1.2 Pravica do zasebnosti.....	4
1.3 Informacijska zasebnost.....	5
1.4 Varstvo osebnih podatkov	6
2 MEDNARODNA PRAVNA UREDITEV VARSTVA OSEBNIH PODATKOV	7
2.1 Globalni pravni viri.....	7
2.1.1 Akti Organizacije Združenih narodov	8
2.1.1.1 Splošna deklaracija o človekovih pravicah.....	8
2.1.1.2 Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah	8
2.2 EVROPSKI PRAVNI VIRI.....	9
2.2.1 Konvencije Sveta Evrope.....	9
2.2.1.1 Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin	9
2.2.1.2 Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov (KoVP).....	10
2.2.2 Ureditev v Evropski uniji.....	10
2.2.2.1 Listina Evropske unije o temeljnih pravicah	10
2.2.2.2 Direktiva 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju teh podatkov.....	11
2.2.2.3 Uredba ES 45/2001 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov	11
3 PRAVNA UREDITEV VARSTVA OSEBNIH PODATKOV V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	12
3.1 Zakonska ureditev varstva osebnih podatkov	12
3.2 Razvoj varstva osebnih podatkov v RS	13
4 ZAKON O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV	14
4.1 Načela	15
4.1.1 Načelo zakonitosti in poštenosti	15
4.1.2 Načelo sorazmernosti.....	16
4.1.3 Načelo prepovedi diskriminacije	16
5 OBDELAVA IN VARSTVO TER IZNOS OSEBNIH PODATKOV	16
5.1 Varstvo posameznikov.....	17
5.1.1 Točnost in ažurnost osebnih podatkov.....	17
5.1.2 Obveščanje posameznika o obdelavi osebnih podatkov.....	17
5.1.3 Uporaba istega povezovalnega znaka	17
5.1.4 Rok hrambe osebnih podatkov.....	17
5.1.5 Posredovanje osebnih podatkov.....	17

5.1.6	Varstvo osebnih podatkov umrlih posameznikov	18
5.2	Zavarovanje osebnih podatkov	18
5.3	Obveščanje o zbirkah osebnih podatkov	18
5.4	Sodno varstvo pravic posameznika	19
6	IZNOS OSEBNIH PODATKOV	19
6.1	Iznos osebnih podatkov v države članice Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora	19
6.2	Iznos osebnih podatkov v tretje države	20
7	PODROČNE UREDITVE	20
7.1	Neposredno trženje	20
7.2	Videonadzor	21
7.3	Biometrija	21
7.4	Evidenca vstopov in izstopov	21
7.5	Javne knjige in varstvo osebnih podatkov	21
8	INSTITUCIONALNO VARSTVO OSEBNIH PODATKOV TER NJEGOV VPLIV NA EKONOMSKE ANALIZE	21
8.1	Nadzorni organ – Informacijski pooblaščenec	21
8.2	Ekonomska analiza in vloga Informacijskega pooblaščenca	23
	SKLEP	24
	LITERATURA IN VIRI	26

UVOD

Varstvo osebnih podatkov izvira iz prvotnega iskanja zaščite temeljnih dobrin, kot so življenje, zdravje, telesna integriteta in so v izključni lasti posamezne fizične osebe. Težnja po zavarovanju teh dobrin je vplivala na vse večje zavedanje pomena osebnostnih pravic in zasebnosti. Pri tem je potrebno omeniti, da število osebnostnih pravic ni omejeno, saj se razvijajo skladno s človekovo osebnostjo, razvoj civilizacije in tehnologije pa je prinesel nova spoznanja in izume, s katerimi je bila človekova osebnost in zasebnost čedalje bolj ogrožena. Sledili so številni svetovni in evropski dokumenti, ki pričajo o zavedanju vrednosti zavarovanja osebnih podatkov. Z vztrajnostjo in vse večjo potrebo po tem, je danes pravica do zasebnosti in varstva osebnih podatkov zakonsko zaščitena pravica, ki naj bi zagotavljala vsakemu posamezniku zaščito pred vdorom drugih v njegovo zasebno življenje.

V Sloveniji in v večini drugih držav je varstvo osebnih podatkov zajamčeno z ustavo. Poleg ustave, varstvo osebnih podatkov pri nas ureja tudi poseben zakon imenovan Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 86/2004, 113/2005, 51/2007, 67/2007, 94/2007, v nadaljevanju ZVOP-1), ki podrobneje določa pravice, načela in ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost posameznika, ki bi lahko nastali kot posledica uporabe in obdelave osebnih podatkov. V okviru tega zakona je bil sprejet tudi Zakon o Informacijskem pooblaščenju (Ur. l. RS, št. 113/2005), ki je kot samostojen in neodvisen državni organ odgovoren za nadzor nad izvajanjem zakona ter določil in predpisov s področja varstva osebnih podatkov. Ima vlogo inšpekcijskega in prekrškovnega organa. V okviru svojega dela izdaja tudi smernice za upravljavce zbirk osebnih podatkov, s katerimi jim želi z odgovori na vprašanja na praktičen način približati zahteve zakona.¹

Diplomsko delo opisuje varstvo osebnih podatkov na splošno in njegovo uvrstitev v pravni red. S pomočjo pozitivno-pravne analize je pojasnjen in razčlenjen izvor pravice do varstva osebnih podatkov ter njen razvoj v skladu z razvojem civilizacije. Ljudje smo vsakodnevno v stiku z različnimi mediji in institucijami, ki od nas zahtevajo določene osebne podatke, ne zavedamo pa se, da dejansko lahko obstajajo grožnje, ko bi lahko prišlo do zlorabe teh podatkov, zato je pomembno, da smo seznanjeni z namenom uporabe teh podatkov. ZVOP-1 poudarja, da morajo biti upravljavci osebnih podatkov še posebej pozorni na načelo sorazmernosti, ki določa, da morajo biti osebni podatki zbrani in obdelovani po merilih primernosti, nujnosti in nečezmernosti. V okviru tega zakona so našteje tudi posamezne določbe z vidika obdelave osebnih podatkov in varstvu posameznikov pri njihovi obdelavi, poleg tega pa tudi določa zakonitosti na posameznih področnih ureditvah kot so neposredno trženje, videonadzor, biometrija, evidenca vstopov in izstopov iz prostorov ter varstvo osebnih podatkov v povezavi z javnimi knjigami.

¹ Za pregled ostale literature glej: Bouckaert, B., De Geest, G. (ur.), *Encyclopedia of Law and Economics*, 1700 Human Rights and Property: Free Speech, Privacy, Prohibition of Slavery, Edward Elgar, 2011.

Če osebni podatek pogledamo iz ekonomskega vidika, lahko rečemo, da predstavlja osebni podatek določeno dobrino kot informacijo. Informacija se razlikuje od večine dobrin. Značilno je, da se z njeno uporabo njena količina ne zmanjša in da jo je težko prodati, saj jo nasprotna stranka težko ovrednoti, ko pa jo izve, zanjo ne želi več plačati. Pri analizi informacij kot dobrine naletimo na problem, ki ga prinaša pomanjkanje informacij, kar povzroča nepopolnost trga. Na trgu se vedno obnašamo tako, da se racionalno odločamo in da vedno ravnamo v smeri maksimiziranja koristi. Ravnotežje se vzpostavi tam, kjer so mejni stroški enaki mejnim koristim. Zaradi problema pomanjkanja oziroma asimetrije informacij popoln trg ne obstaja. Zaradi pomanjkanja informacij, ne moremo sprejeti ekonomsko učinkovite in racionalne odločitve, zato odločitve nastajajo v negotovosti. Ta negotovost nato postane neposreden vir nezadovoljstva, informacije pa učinkovito sredstvo za odpravo takšnega nezadovoljstva. Asimetrija informacij je napaka trga, ki onemogoča sprejemanje v ekonomiji predvidenih, popolnih, racionalnih odločitev.

Diplomsko delo predstavlja celostni pregled s področja varstva osebnih podatkov v Sloveniji in njegovo umestitev v naš pravni red. V prvem delu so opisane pravice iz katerih se je razvila pravica do varstva osebnih podatkov, v drugem delu so naštetih in na kratko opisani pomembnejši globalni pravni viri, ki so pravici do varstva osebnih podatkov postavili pravne temelje v Evropi in po svetu, nadalje je v tretjem poglavju opisan njen razvoj v Republiki Sloveniji, v četrtem poglavju je opisan zakon (ZVOP-1), ki pri nas ureja pravico do varstva osebnih podatkov ter našeta in opisana nekatera njegova področja urejanja, na koncu pa je še opisano delovanje nadzornega organa, ki je bil ustanovljen v okviru ZVOP-1 ter ekonomska analiza.

1 PRAVICA DO VARSTVA OSEBNIH PODATKOV

1.1 Osebnostna pravica – temeljna pravica

Temeljne pravice in osebnostne pravice se po vsebini prekrivajo, predvsem kadar gre za zaščito istih osnovnih dobrin, kot so nedotakljivost človeškega življenja, varstvo osebne svobode, pravica do osebnega dostojanstva in varnosti, varstvo osebnih podatkov, svoboda izražanja, svoboda vesti, zdravo življenjsko okolje, nedotakljivost stanovanja, varstvo tajnosti pisem in drugih občil, prepoved mučenja... Prvotna naloga temeljnih pravic je bila zaščititi posameznika pred samovoljnim delovanjem države in njenih organov, naloga osebnostnih pravic pa zaščititi posameznika pred posegom drugih posameznikov v njegovo osebno okolje. Zaradi celovitosti človekove osebnosti, temeljnih pravic ni možno deliti na pravice, ki so javnopravne narave in pravice, ki so civilnopravne narave, saj gre za prepletanje učinkov enih pravic na druge (Pavčnik et al., 1997, str. 150).

Nekoč so osebnostne pravice označevali kot »pravice na lastni osebi« ali tudi kot »individualne pravice«. Noben od naštetih izrazov se ni obdržal. Prvi je imel preozek pomen, saj osebne dobrine, ki so varovane kot osebnostne pravice, niso vedno le telesne ali

duševne lastnosti (npr. ime ali lastna podoba). Drugi izraz individualne pravice izhajajo iz besede *individuum*, ki pomeni posameznik in med te pravice se lahko prištevajo tudi ostale pravice (premoženjske pravice), ki pa niso v skladu s željenim pomenom teh pravic. Tako je ostal v veljavi najprimernejši izraz osebnostne pravice (Finžgar, 1985, str. 11).

Osebnostne pravice so posebna vrsta pravic in pripadajo vsakemu človeku glede na njegov obstoj, njegovo telesno in duševno moč in gredo vsakemu v enaki meri. So vezane na osebnost upravičenca, ne da se jih ločiti od osebe, so pravice, ki jih človeku kot takemu priznava pravni red glede na določen družbenoekonomski sistem z vidika osebnega in splošnega interesa. Nastanejo z rojstvom človeka, nekatere se pridobijo šele kasneje v njegovem razvoju, niso pa odvisne od človekovega voljnega ravnanja. Vezane so strogo na posameznika, obstajajo le za upravičenca, le on jih lahko uveljavlja in ne morejo se mu odvzeti. Nastanejo z obstojem osebe in navadno s smrtjo te osebe tudi ugasnejo. Ne more se jih odtujiti, odstopiti ali prenesti na drugega z nobenim pravnim poslom.

Osebnostne pravice imajo mnogo značilnosti in ena izmed njih je, da so civilne pravice. Civilno pravo obravnava razmerja med posamezniki kot enakopravnimi strankami ter njihova medsebojna premoženjska in osebna razmerja. Človekove osebne dobrine so lahko zavarovane pred kršitvami državnih organov, v razmerju do organov državne oblasti, lahko pa so varovane v razmerju med posamezniki, pred kršitvijo s strani posameznikov, ni pa nujno da se kroga na en ali na drug način pokrivata. Gre za varstvo osebnih dobrin v razmerju do posameznika s sredstvi in metodami civilnega prava. Naslednja značilnost je, da so nepremoženjske, kar pomeni, da se jih ne da izraziti v denarju, saj se nanašajo na osebne dobrine kot moralne vrednosti. Kadar pride do kršitve osebnostnih pravic, se lahko v nekaterih primerih zahteva povračilo negmotne škode, ki da prizadetemu lahko le zadoščenje, ne gre pa za ocenjevanje poškodovane dobrine, saj se npr. bolečine ne da plačati. Naslednja izmed značilnosti osebnostnih pravic je, da ne zastarajo, saj jih ni možno izgubiti s tem, da se jih ne izvršuje oziroma da se uveljavlja določeno dobo, in uveljavljanje kršitev ni vezano na določene roke. Pomembna značilnost osebnostnih pravic je, da so izključevalne (absolutne), kar pomeni da delujejo zoper vsakogar. Prepovedan je vsak protipravni poseg v to pravico in vsakdo lahko uživa določeno osebno dobrino oziroma z njo tudi razpolaga (npr. transfuzija krvi, presaditev dela telesa). Te pravice so lahko omejene le z enakimi i pravicami drugih ali s širšimi, splošnimi interesi. Osebnostne pravice se kot absolutne pravice ločijo od stvarnih pravic in pravic intelektualne lastnine ravno po svojem predmetu. Predmet osebnostne pravice je osebna dobrina, predmet stvarne pravice je stvar, predmet pravice intelektualne lastnine je imaterialna dobrina (Jambrek, Perenič & Uršič, 1988, str. 128–133).

S postopnim razvojem človekove osebnosti, se posledično spreminjajo tudi osebnostne pravice, zato njihovo število ni omejeno. Razvoj družbe in nova življenjska razmerja vplivajo na oblikovanje in proizvodnjo novih dobrin in s tem povezanih novih osebnostnih pravic. Z razvojem civilizacije, se je začel tudi razvoj posameznika v smeri, da zaščiti

svoje pravice. Prvotno se je to kazalo v pravici do življenja in telesne integritete, kasneje pa v pravici do časti in dostojanstva, kar kaže na razvoj človekove osebnosti in zasebnosti kot posledica prilagajanja tehnološkemu razvoju modernega sveta, ki ga vedno bolj ogroža.

1.2 Pravica do zasebnosti

Lampe (2004, str. 42) pojasnjuje pravico do zasebnosti tako: »Pravica do zasebnosti, oziroma angloameriška inačica *Right to privacy* [...], je elementarna človekova pravica – tako mednarodna kot ustavna pravica, javnopravnega značaja ter osebna pravica, civilnopravnega značaja, kot ena izmed nepogrešljivih elementov človekove eksistence, ki varuje človeka pred državno oblastjo, javnostjo in drugimi posamezniki, je pravica biti sam *z minimumom posegov v odločitveno, duševno, prostorsko in informacijsko zasebnost.*«

Zasebnost je ena izmed temeljnih človekovih pravic in je zaščiten z več mednarodnimi akti. V Splošni deklaraciji o človekovih pravicah (A/RES/217A (III)) je v 12. členu navedeno, da se »nikogar ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi«.

V okviru splošnega varstva človekove zasebnosti, različni avtorji navajajo tri vidike zasebnosti (Lampe, 2004, str. 49–50; Cerar, 2006, str. 18):

- Zasebnost v prostoru (pomeni, da ima posameznik možnost biti sam, oziroma biti ločen od fizične prisotnosti drugih ljudi)
- Zasebnost osebnosti (nanaša se na svobodo posameznikovih zasebnih odločitev, npr. svoboda misli, opredelitve, izražanja...)
- Informacijska zasebnost (pomeni, da se informacije o posamezniku brez njegove privolitve ne smejo sporočati drugim osebam, državnim in drugim institucijam ali javnosti).

Pojem zasebnosti je težko definirati, predvsem pa je pogojen s posamezniki, družbo, kulturo in tradicijo. Zasebnost je predvsem »nekaj, kar ni javno«. Gre za nematerialne dobrine, ki jih posameznik ne želi deliti z javnostjo oziroma vsaj ne s širšo javnostjo. Dostopnost drugih ljudi, javnosti in državne oblasti je v posameznikove zadeve omejena, posameznik jih želi obdržati le zase. Že samo dejstvo, da je človek družbeno bitje pomeni, da je v neprestanem stiku z drugimi ljudmi, javnostjo in državno oblastjo, pri čemer je njegova zasebnost omejena, saj se vedno pojavlja interes drugih v vmešavanje v njegovo zasebnost. Družbeno ravnovesje med interesom drugih po vdoru v posameznikovo zasebnost in posameznikovo zasebnostjo, išče pravo v odločanju v konkretnih sporih.

Pravica do zasebnosti ima absolutni značaj, kar pomeni, da deluje zoper vsakogar, zoper

državnemu organu kot tudi zoper tretjim osebam, vendar ne brez omejitev. Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah (Ur. l. RS, št. 33/1994) v 2. odstavku 8. člena določa, da se mora javna oblast nujno vmešati v izvrševanje posameznikove pravice do zasebnosti, v primeru zagotavljanja varnosti ali preprečevanja nereda ali zločina ali v primeru da lahko s tem zavaruje pravice in svoboščine drugih ljudi. V horizontalnem razmerju posameznika proti posamezniku je meja protipravnost, ki je posameznik nasproti drugemu posamezniku ne sme prestopiti. Reševanje takih situacij in vprašanj je naloga civilnega prava, gre predvsem za "tehtanje interesov".

Z razvojem moderne tehnologije je varstvo posameznikove zasebnosti čedalje bolj ogroženo, ustvarja se »angl. *big brother*« efekt nad posamezniki, posebej nad tistimi, ki predstavljajo varnostni rizik nacionalizacije družbe. Ta družbeni pojav nekateri označujejo s pojmom "deprivatizacija" človekovega življenja. Nadalje se v sistemu globalizacije vzporedno razvija komercializacija družbe, ki predstavlja veliko nevarnost moderne družbe. Kaže se v vidiku uporabe imena, podobe, mnenj itd. posameznika v komercialne namene. V zameno za denar tako lahko dostikrat pride do zmanjšanja spoštovanja do zasebnosti (Lampe, 2004, str. 41).

Zaradi človekove težnje po zasebnosti, kot dejstva, da obstajajo interesi drugih po posegih v posameznikovo zasebnost, se je pod vplivom družbene dinamike zasebnost povzdignila na raven pravno zavarovane pravice. Točnega pomena pravice do zasebnosti pa pravna teorija in praksa ne dajeta, saj kot meni Lampe (2004, str. 42): »Pravna praksa je zaradi družbene dinamike tako spreminjajoča in prožna, da bi preozka definicija ali pojmovanje pravice do zasebnosti lahko omejila ali ohromila določene dobrine, katerim gre v okviru pravice do zasebnosti pravno varstvo.« Predvsem gre za subjektivno presojo posameznika, kdaj ima ta občutek, da neka tretja oseba posega v njegovo zasebnost. Meja družbene upravičenosti posega v posameznikovo zasebnost je tako odvisna in se spreminja glede na določene družbene situacije ter glede na razpoloženje v družbi. Glede na trenutne razmere v družbi in dojetanje te pravice, bi lahko pravico do zasebnosti lahko opredelili kot mejo, do katere nek posameznik lahko vdre v zadeve drugega posameznika (Ivanc, 2007, str. 28).

1.3 Informacijska zasebnost

V sodobni informacijski družbi so osebni podatki vse bolj cenjena in občutljiva človekova dobrina, zato ne smejo biti predmet svobodne izbire, posredovanja in uporabe, saj kažejo na mnoge intimne in druge lastnosti, stanja ter razmerja posameznikov, zaradi česar lahko pri njihovi javni uporabi ali zlorabi pride do kršitev človekovega dostojanstva, osebnosti, zasebnosti ter vsesplošne človekove telesne in duševne integritete. Posebna pozornost se v zadnjem času namenja predvsem zaščiti informacijske zasebnosti posameznika, to je, da se posamezniku zagotavlja, da zadrži podatke o sebi in da mu teh podatkov ni potrebno sporočati osebam, ki za to niso pooblaščen (Cerar, 2004, str. 58).

Informacijsko zasebnost lahko na podlagi dveh ustavnih določb 37. člena slovenske Ustave (varnost tajnosti pisem in drugih občil) in 38. člena slovenske Ustave (varstvo osebnih podatkov) razdelimo na dve temeljni skupini. V prvo skupino štejemo »korespondenčno« in »komunikacijsko« informacijsko zasebnost, v drugo pa zasebnost varstva podatkov – angl. *data privacy* (Lampe, 2004, str. 298).

Občilo je vsako sredstvo, ki omogoča izmenjavo oziroma posredovanje komunikacij, se pravi je komunikacijsko sredstvo. Vsa občila in celotna korespondenca, kot oblika komunikacije, bi načeloma morala biti tajna. Posameznik v svoji korespondenci, ki je namenjena le določeni osebi in ne širši javnosti, izraža svoje občutke, svojo zasebnost, intimo. Prepovedan je kakršenkoli poseg, to je odprtje tujega zaprtega pisma ali pošiljke, tudi elektronske pošte, ki jo je potrebno obravnavati kot klasično pisemsko pošiljko in je v današnjem času pomembna oblika korespondence. Korespondenca je civilnopravno zaščiten, ne glede na zasebnost vsebine. Izmenjava informacij poteka pri klasični komunikaciji ponavadi ustno. Razvoj tehnologije v današnjem času omogoča komunikacijo tudi v pisni obliki in video komunikaciji. Zaradi pretoka informacij skozi pogovore, se je pojavil interes javnosti ali drugih posameznikov, da bi prišli do teh informacij. Prvotno so ljudje prisluškovali pogovore pred vrati, danes pa obstajajo tehnični pripomočki, ki to omogočajo celo na daljavo. Bistvena razlika med korespondenčno in komunikacijsko zasebnostjo je v trajanju in v obliki v kateri je izražena (Lampe, 2004, str. 298–301).

Osebni podatki (angl. *data privacy*) spadajo v drugo skupino informacijske zasebnosti. Gre za civilnopravne vidike varstva osebnih podatkov, ki se hranijo v posebnih zbirkah, ki so avtomatično ali sistematično obdelani. Informacijska zasebnost zagotavlja varstvo osebnih podatkov v zbirkah javnih oziroma zasebnih ustanov ter zavira njihovo razkrivanje drugim. Poudarek je predvsem na tem, da je prepovedana uporaba podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Ustava z 38. členom jamči za sodno varstvo posamezniku, v primeru, da bi prišlo do zlorabe teh podatkov.

1.4 Varstvo osebnih podatkov

Že sama definicija izraza osebnih podatkov nam pove, da so to informacije, ki nimajo javnega značaja. Osebni podatki, kot so npr. ime in priimek, spol, starost, zdravstveno stanje, zaposlitev, morajo biti varovani že iz samega razloga, ker je iz njih mogoče razbrati takšne osebne in druge značilnosti določene osebe, ki lahko tej osebi neupravičeno škodujejo v njenem zasebnem ali javnem življenju. Vendar pa ob razvoju informacijske družbe ni mogoče, da bi bili vsi podatki, ki se nanašajo na posameznika, izvzeti iz širše ali javne uporabe. Dostop do osebnih podatkov in upravljanje z njimi je dopustno le ob privolitvi posameznika (Cerar, 2004, str. 58).

Veliko odgovornost in moč imajo upravljalci in uporabniki osebnih podatkov, saj je z

razvojem informacijske tehnologije omogočeno avtomatsko vodenje zbirk shranjenih podatkov. Na eni strani gre tukaj za veliko prednost in racionalizacijo pri razpolaganju z informacijami, saj imajo tisti, ki razpolagajo s temi informacijami večjo preglednost in učinkovitost, po drugi strani se pa pojavlja grožnja po zlorabi teh informacij. Celoten proces zbiranja, obdelovanja, shranjevanja in uporabe podatkov je danes računalniško podprt. Nastajajo zbirke osebnih podatkov, ki omogočajo združevanje posameznih osebnih podatkov na enem mestu, njihovo obdelavo ter povezovanje z drugimi in tujimi subjekti, ki v svojih dejavnostih zbirajo, obdelujejo ali uporabljajo osebne podatke (Cerar, 2004, str. 58–59).

Na številnih družbenih področjih kot so državna uprava, zdravstvo, šolstvo in delovna razmerja so osebni podatki bistvenega pomena. Poseganje v zbirke podatkov so lahko nujne v primeru javnega interesa, kot na primer v primeru kriminalitete in preprečevanja nalezljivih bolezni, lahko pa tudi predstavljajo koristi posameznikom, na katere se podatki nanašajo. Vsak poseg v pravico do zasebnosti in informacijske zasebnosti mora biti izveden na način, ki je ustaven in zakonit, pri čemer morajo biti jasno določene omejitve za delovanje in ohranjanje demokratične družbe in sorazmerne nevarnostim, zaradi katerih se določajo (Cerar, 2004, str. 59).

Cilj varstva osebnih podatkov ni varstvo podatkov kot takih, gre bolj za varstvo posamezne osebe, na katero se zbrani podatki nanašajo in s tem povezane informacijske zasebnosti. Potrebno je še omeniti, da ni vsak podatek o posamezniku pravno varovan osebni podatek, saj ni sprejemljivo, da bi bili vsi podatki o določeni osebi izvzeti iz širše ali javne uporabe. Varstvo uživajo le tisti osebni podatki, ki razkrivajo določene značilnosti in ki bi lahko ob njihovi zlorabi ali razkritju tretjim osebam škodovali posamezniku.

2 MEDNARODNA PRAVNA UREDITEV VARSTVA OSEBNIH PODATKOV

2.1 Globalni pravni viri

Boj za varstvo človekovih pravic sega še iz časov kraljevin o katerih pričajo mnogi dokumenti, kot so: Magna Charta Libertatum, Petition of Right, Deklaracija pravic delovnega in izkoriščenega ljudstva Kongresa sovjetov, Splošna deklaracija človekovih pravic, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in drugi. Življenje in prostost sta kot najpomembnejši človekovi dobrini postali izhodišče deklaraciji človekovih pravic. Pri tem naj bi država prevzela glavno nalogo, da poskrbi za blagor državljanov, da varuje posameznika, da lahko uživa svoje absolutne pravice, ki mu jih dajejo nespremenljivi naravni zakoni (pravica do osebne varnosti, pravica do osebne svobode, pravica do lastnine). V moderne ustave posameznih držav so bile sprejete iz deklaracij o človekovih

pravicah samo svoboščine in pravice, pri katerih je šlo za omejitev državnih organov pri njihovem delovanju, ki bi posegalo v posameznikovo osebno sfero. Po drugi svetovni vojni in številnim teptanjem človekovih pravic se je razglasila vera v temeljne človekove pravice. V tem času so bili omenjeni dokumenti kot sta Splošna deklaracija človekovih pravic iz leta 1948 in Mednarodni pakt o državljanskih pravicah (Finžgar, 1985, str. 14).

2.1.1 Akti Organizacije Združenih narodov

Mednarodni akti so pomembno vplivali na ustave številnih držav, med njimi tudi na slovensko ustavo, saj neposredno vplivajo na notranjo pravno ureditev države. Med najpomembnejšimi akti, ki urejajo pravico do zasebnosti zaznamujeta Splošna deklaracija o človekovih pravicah in Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah.

2.1.1.1 Splošna deklaracija o človekovih pravicah

Splošno deklaracijo o človekovih pravicah (A/RES/217A (III)) je 10. 12. 1948 sprejela in razglasila Generalna skupščina Združenih narodov. Sama po sebi ni obvezen mednarodnopravni instrument, so pa vse njene določbe pravno obvezne za vse države, ki so njihovo vsebino vnesle v svoje ustave in ustavno zakonodajo. Pomemben člen, ki se navezuje na pravico do zasebnosti, je 12. člen, ki pravi, da ne sme nikogar nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje kot tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Poleg naštetega določa, da ima vsakdo pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi. Splošna deklaracija o človekovih pravicah nalaga državi obveznost, da državljanom zagotovi varnost njihovih pravic in svoboščin (Pavčnik et al., 1997, str. 442–443).

2.1.1.2 Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (Ur. l. SFRJ, št. 7/1971) je 16. 12. 1966 sprejela Generalna skupščina Združenih narodov in je začel veljati marca naslednje leto. Med drugim pravi, da je na podlagi Splošne deklaracije o človekovih pravicah (ki naj bi posamezniku zagotavljala varstvo človekovih pravic in svoboščin) možno doseči ideal človeške svobode, le če so ustvarjeni pogoji, ki vsakomur omogočajo, da uživa svoje državljanske in politične pravice ter svoje ekonomske, socialne in kulturne pravice. V svojem 17. členu določa, da se nikomur ne sme nihče samovoljno ali nezakonito vmešavati v zasebno življenje, v družino, v stanovanje ali dopisovanje ali nezakonito napadati njegovo čast in ugled. Določa, da ima pri tem vsakdo pravico do zakonskega varstva pred takim vmešavanjem ali pred takimi napadi.

2.2 EVROPSKI PRAVNI VIRI

2.2.1 Konvencije Sveta Evrope

Svet Evrope je bil ustanovljen leta 1949 in je najstarejša evropska mednarodna organizacija, ki danes šteje 47 držav članic, ki so se zavezale k spoštovanju človekovih pravic, demokracije in pravne države. Zavzema se za razvoj, kodifikacijo in varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. S sprejetjem članstva 14. 5. 1993, je Slovenija prevzela izpolnjevanje načel, smernic in priporočil, ki jih daje Svet Evrope za obvezujoče. Na področju varstva osebnih podatkov sta pomembna dokumenta Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov.

2.2.1.1 Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Ur. l. RS, št. 33/1994) je bila pripravljena s strani Sveta Evrope. Podpisana je bila 4. 11. 1950, v veljavo pa stopila tri leta pozneje. Slovenija je konvencijo, ki velja za najpomembnejši dokument s področja varstva človekovih pravic in svoboščin, ratificirala leta 1994, do sedaj pa je bila dopolnjena z večimi protokoli.

Najpomembnejši člen, ki se navezuje na varstvo osebnih podatkov je 8. člen, ki govori o tem, da je pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja zagotovljena vsakemu. V svojem drugem odstavku še navaja, da se javna oblast ne bo vmešavala v izvrševanje te pravice, razen v primerih ko to določa zakon in je le to nujno v demokratični družbi v imenu državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države ali zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin zagotavlja varstvo v primeru kršitev v okviru Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourgu. Evropsko sodišče za človekove pravice obravnava vse pritožbe s strani države pogodbenice konvencije ali posameznika, kateremu so bile kršene pravice izhajajoče iz konvencije, pri čemer morajo biti ob pritožbi izčrpana vsa pravna sredstva države članice. Njegova naloga je, da s svojim delovanjem oblikuje kakovostno in ustrezno razlago Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter s tem prispeva k oblikovanju trdnih evropskih standardov, kar naj bi sčasoma privedlo do poenotenega razumevanja pravic v vseh državah članicah (Rovšek, 2005, str. 54).

2.2.1.2 Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov (KoVP)

Zaradi vse večjega pomena osebnih podatkov, njihovega zbiranja, shranjevanja, dostopa do njih ter razpolaganja z njimi v današnjem času je bila na podlagi Sveta Evrope leta 1981 sprejeta Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 11/1994). Je eden najpomembnejših dokumentov s področja varovanja informacijske zasebnosti. Njen temeljni namen je zagotoviti vsakemu posamezniku spoštovanje njegovih pravic in temeljnih svoboščin, predvsem pa spoštovanje pravice do zasebnosti glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, ki se nanašajo nanj. Neposredno ureja le področje avtomatske obdelave osebnih podatkov, vendar pa državam članicam dopušča tudi izjeme. Konvencija določa pravila o zbiranju in obdelavi osebnih podatkov in izenačuje zbirke podatkov v javnem in zasebnem sektorju. Poleg tega določa osnovne pravice posameznika in načine ravnanja z osebnimi podatki z zagotovili, ki jih mora zakonodajalec predvideti pri posamezniku za obdelavo njegovih osebnih podatkov (Kovačič, 2006, str. 76).

Konvencija vsebuje številna temeljna načela, kot so načelo kakovosti podatkov, načelo omejitve obdelave določenih kategorij osebnih podatkov, načelo zavarovanja podatkov ter načelo odprtosti in sodelovanja ljudi. Zaradi poenotenja pravil varstva, morajo države podpisnice zagotoviti spoštovanje določil v okviru svojega nacionalnega prava (Čebulj, 1992, str. 13, 21).

Konvencija pa nalaga podpisnicam tudi nalogo, da določijo primerne sankcije in pravna sredstva ob kršitvah določil nacionalne zakonodaje, s katero se zagotavlja uresničevanje temeljnih načel zaščite podatkov iz konvencije.

2.2.2 Ureditev v Evropski uniji

Evropska unija si poleg ostalih organizacij v evropskem prostoru prizadeva za doseg standardov demokratične družbe in zaščito posameznika in skupin. Zaradi svoje izvirne ekonomske narave je svoj razvoj prvotno gradila na ekonomskih svoboščinah, s širitvijo svojih pristojnosti pa je začela delovati tudi na področju varstva osebnih podatkov na splošno. Na njen razvoj v smeri varstva človekovih pravic so pomembno vplivale ideje, da brez ustrezne socialne rešitve, ni ustreznega ekonomskega napredka. Z namenom zakonodajne uskladitve varstva zasebnosti v vseh državah članicah Evropske unije, je Evropska unija izdala številne dokumente, ki se nanašajo na področje varstva osebnih podatkov (Lampe, 2010).

2.2.2.1 Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Evropska unija si je prizadevala za temeljni akt, ki bi Evropsko unijo in članice obvezoval

k spoštovanju človekovih pravic pod njenimi pravnimi zakoni in hkrati omogočal sodni nadzor Sodišča Evropskih skupnosti. Leta 2000 je bila tako sprejeta Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, ki pa zaradi neuskkljenosti formalnopravno ni zavezovala niti institucij niti članic EU. Po številnih pogajanjih so leta 2007 Listino Evropske unije o temeljnih pravicah, kot sestavni del Lizbonske pogodbe, razglasili za pravno zavezujoč dokument, ki pa ne velja v Veliki Britaniji in na Poljskem. Njena naloga je, da enotno ureja vse na ravni unije temeljne pravice (politične, državljske, gospodarske, socialne in kulturne pravice). Vsebina listine je večinoma povzeta iz Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, povzema pravice iz pogodb EU, sodne prakse Sodišča Evropskih skupnosti, mednarodnih konvencijah, skupnih ustavnih tradicijah držav članic in stališč evropskega parlamenta. Z vidika varstva osebnih podatkov je pomemben 8. člen listine, ki pravi, da ima vsakdo pravico do varstva osebnih podatkov, ki se nanj nanašajo, obdelava osebnih podatkov mora biti poštena, določen mora biti namen in obstajati mora privolitev posameznika oz. druga legitimna podlaga, določena z zakonom ter posameznik mora imeti dostop do podatkov, ki se nanj navezujejo in lahko zahteva da se ti podatki popravijo (Lampe, 2010; Charter of Fundamental Rights of the European Union, UL C 303).

2.2.2.2 Direktiva 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju teh podatkov

Direktiva 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju teh podatkov (Ur. l. ES, št. L 281/31-50) je temeljno izhodišče za zaščito podatkov pri njihovem obdelovanju ter izpostavlja povezavo med zaščito osebnih podatkov na eni strani in temeljnimi pravicami in svoboščinami posameznika na drugi strani. Direktiva je bila leta 1995 sprejeta s strani Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije. Določa, da morajo biti osebni podatki obdelovani zakonito in pošteno, zbrani morajo biti za točno določen in zakonit namen ter ne smejo biti nadalje obdelovani za druge namene, če to ni določeno. Podatki morajo biti ustrezni, neprekomerni in aktualni. Lahko so shranjeni v obliki, ki dopušča identifikacijo posameznika le toliko časa, dokler namen njihove obdelave ni dosežen. Za osebne podatke, ki se obdelujejo mora obstajati soglasje osebe, na katero se ti podatki nanašajo, prav tako pa mora biti posameznik seznanjen o tem kateri podatki se zbirajo in za kakšen namen. Posameznik mora biti med drugim seznanjen tudi z možnostjo dostopa do osebnih podatkov ter pravico do popravka teh podatkov. Direktiva namenja posebno pozornost obdelavi občutljivih osebnih podatkov, poleg tega pa zahteva ustanovitev neodvisnega nadzornega organa, ki bi skrbel za zaščito zakonodaje in zasebnosti (Kovačič, 2006, str. 78).

2.2.2.3 Uredba ES 45/2001 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov

Uredba ES 45/2001 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov (Ur. l. ES, št. L

8/1-22) določa ustanovitev posebnega nadzornega organa, ki se imenuje Evropski nadzornik za varstvo podatkov, kateri je pristojen za nadzor spoštovanja predpisov o varstvu podatkov v evropskih institucijah. V osnovi ureja enake pravice in obveznosti kot Direktiva 95/46/ES, le da jih ta ureja na ravni institucij in organov Evropske skupnosti. Leta 2000 je bila sprejeta s strani Evropskega parlamenta in Sveta, njena naloga pa je, da določa pravila in standarde ravnanja organov Evropske unije z osebnimi podatki.

3 PRAVNA UREDITEV VARSTVA OSEBNIH PODATKOV V REPUBLIKI SLOVENIJI

3.1 Zakonska ureditev varstva osebnih podatkov

»Varstvo osebnih podatkov je v Republiki Sloveniji ena izmed ustavno zagotovljenih človekovih pravic in temeljnih svoboščin in spada v okvir pravic s področja zasebnosti. Med te pravice prištevamo še pravico do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen Ustave RS), varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic (35. člen Ustave RS), nedotakljivost stanovanja (36. člen Ustave RS), varstvo tajnosti pisem in drugih občil (37. člen Ustave RS), svobodo izražanja (39. člen Ustave RS) ter svobodo vesti (41. člen Ustave RS).« (Pirc Musar et al., 2006c, str. 19).

Potreba po varstvu osebnih podatkov, kot človekove pravice, se je v Sloveniji kazala že v ustavni ureditvi še iz časa komunističnega oziroma socialističnega sistema, dejansko pa je bila vključena v ustavo leta 1989, v začetnem obdobju demokratizacije Slovenije. S tem se je uvrstila v ozek krog držav, ki že na ustavni ravni zagotavljajo takšno varstvo. Ob sprejetju nove ustave leta 1991 je v njej ohranila določbo o varstvu osebnih podatkov, ki v svojem 38. členu določa (Ur. l. RS, št. 33/1991):

»Zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja.

Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon.

Vsakdo ima pravico seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj, in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi.«

Ustavodajalec se je glede na navedeno odločil za tako imenovani "obdelovalni model" in ne za "model zlorabe", kar pomeni, da je določil pravila za urejanje dopustne obdelave osebnih podatkov na zakonski ravni, in ne načelne svobode obdelave osebnih podatkov. Takšen model pomeni, da je ustavno dopustno obdelovati le tiste vrste osebnih podatkov, ki so primerne in nujno potrebne za uresničitev zakonsko opredeljenega namena, kar

pomeni da je prepovedano vse, razen tistega, kar je z zakonom izrecno dovoljeno. Jasno mora biti kateri podatki se smejo obdelovati, namen obdelave podatkov in zagotovljeno primerno zavarovanje (Pirc Musar et al., 2006c, str. 19–20).

Drugi odstavek 38. člena Ustave RS (Ur. l. RS, št. 33/1991) nalaga obveznost zakonodajalcu, da z zakonom uredi zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor ter varstvo tajnosti osebnih podatkov. To pomeni obveznost ureditve varstva osebnih podatkov v splošnem zakonu ter možnost urejanja varstva osebnih podatkov v področnih zakonih, ki morajo prav tako upoštevati določbe 38. člena Ustave RS. Ustavna ureditev varstva osebnih podatkov predpisuje ureditev varstva osebnih podatkov v sistemskem zakonu, ki določa le splošna pravila, obveznosti in ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakoniti, neustavni in neopravičeni posegi v zasebnost posameznika pri obdelavi osebnih podatkov. Poleg sistema zakona pa je treba varstvo osebnih podatkov urediti tudi v področnih zakonih, kjer mora biti jasno določeno, katere zbirke osebnih podatkov se bodo vzpostavile in vodile na posameznem področju, vrste osebnih podatkov, ki jih bodo posamezne zbirke vsebovale, način zbiranja osebnih podatkov, čas shranjevanja osebnih podatkov, morebitne omejitve pravic posameznika ter zlasti namen uporabe zbranih osebnih podatkov (Pirc Musar et al., 2006c, str. 20).

3.2 Razvoj varstva osebnih podatkov v RS

Prvi zametki o varstvu osebnih podatkov kot eno od človekovih pravic, zajamčenih z ustavo, segajo v leto 1989, ko so bili sprejeti amandmaji k republiški ustavi iz leta 1974. Amandma XLIV (Ur. l. SRS, št. 32/1989) je že takrat določal, da je zajamčeno varstvo podatkov ter da je zbiranje, obdelovanje ter namen uporabe osebnih podatkov določeno z zakonom, prepovedana pa je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom, za katere so bili zbrani. Vključeval je pooblastilo slovenski skupščini, da zakonsko uredi varstvo osebnih podatkov. Na podlagi amandmajev je Slovenija marca 1990 dobila svoj prvi zakon s področja varstva osebnih podatkov, katerega glavni cilj je bil urediti varstvo osebnih podatkov ter določiti pravice, načela in ukrepe zoper zlorabo teh pravic in poseganja v človekovo osebnost. Pomembno vlogo je imela tudi ratifikacija Konvencije o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo podatkov, ki je postala merilo zakonskega zbiranja, procesiranja in uporabe osebnih podatkov. Leta 1999 je Državni zbor RS zaradi pritiska približevanja k Evropski uniji in zahtev Direktive 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in prostem gibanju takih podatkov (Ur. l. ES, št. L 281/31-50) sprejel novi Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 86/2004). Novi zakon je že bil usklajen z navedeno direktivo, ni pa določal neodvisne institucije za nadzor nad varstvom osebnih podatkov. Zaradi uskladitve z določbami Direktive 95/46/ES, ki se navezujejo na neodvisni nadzorni organ za varstvo osebnih podatkov, sta bila v letu 2001 z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov ustanovljena Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov, kot sestavni organ Ministrstva za pravosodje ter Varuh človekovih pravic kot neodvisni

nadzorni organ za varstvo osebnih podatkov, s svetovalnimi pristojnostmi in pristojnostmi za podajo predloga za ukrepanje Inšpektoratu za varstvo osebnih podatkov. Do uveljavitve zgoraj omenjene novele zakona je inšpekcijski nadzor nad izvajanjem zakona opravljala ena oseba, ki je delovala kot samostojni izvajalec znotraj Ministrstva za pravosodje ter dve instituciji, in sicer Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov in Varuh človekovih pravic (Pirc Musar et al., 2006c, str. 21–22; Rovšek, 2004, str. 5; Prodan, 2010, str. 36).

S pomočjo 38. člena Ustave RS in veljavnega Zakona o varstvu osebnih podatkov je v Republiki Sloveniji varstvo osebnih podatkov na zakonodajni ravni doživelo neko ustaljenost, saj so bili s tem določeni nameni, načini zbiranja in vrste osebnih podatkov, ki se obdelujejo na posameznih področjih. Tudi v javnosti se je zaradi povečanega inšpekcijskega nadzora in svetovalnih zadev na Inšpektoratu za varstvo osebnih podatkov Republike Slovenije pričela čutiti občutljivost glede varstva osebnih podatkov.

Republika Slovenija je s 1. 5. 2004 vstopila v Evropsko unijo (v nadaljevanju EU) in s tem se je tudi morala prilagoditi k pravnemu redu v EU. Zaradi določb Direktive 95/46/ES (Ur. l. ES, št. L 281/31-50) o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov, je sprejela novi Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 86/2004), ki je bil uradno sprejet 15. 7. 2004, začel pa je veljati 1. 1. 2005. Pomen novega Zakona o varstvu osebnih podatkov je v osnovi ostal enak prejšnjemu, vendarle pa obstaja razlika med njima. Novi zakon se od prejšnjega razlikuje po tem, da ni le samo sistemski zakon, ampak tudi področni zakon. V svojem VI. delu (Ur. l. RS, št. 86/2004) natančno določa pravice, obveznosti, načela in ukrepe upravljalcem osebnih podatkov in jim daje neposredno zakonsko podlago za obdelavo osebnih podatkov na različnih področjih, kot so trženje, videonadzor, biometrija, evidentiranje vstopov in izstopov iz prostorov ter strokovni nadzor. Zaradi te svoje preciznosti je novi zakon tudi veliko bolj obsežnejši od dosedanjih zakonov. Zakon je bil 27. 7. 2007 spremenjen v ZVOP-1-UPB1 (Ur. l. RS, št. 86/2004, 113/2005, 51/2007, 67/2007, 94/2007, v nadaljevanju ZVOP-1).

4 ZAKON O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV

V ZVOP-1 je vsebina tega zakona v uvodu pojasnjena takole:

»S tem zakonom se določajo pravice, obveznosti, načela in ukrepi, s katerimi se preprečujejo neustavni, nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost in dostojanstvo posameznika oziroma posameznice (v nadaljnjem besedilu: posameznik) pri obdelavi osebnih podatkov.«

Cilj ZVOP-1 je, na eni strani omogočiti ustrezno zbiranje osebnih podatkov, ki lahko koristijo za različne namene, na drugi strani pa onemogočiti različne zlorabe ali razpolaganje s temi podatki in tako zaščititi temeljno pravico posameznika, na katerega se takšni podatki navezujejo. Zaščita informacijske zasebnosti posameznika je tako postala izhodiščini cilj tudi za ostale pravne institute in mehanizme, kar se kaže v uskladitvi te

ureditve z ustavo, odpravo določenih pomanjkljivosti prejšnje zakonske ureditve ter z vzpostavitvijo neodvisnega nadzora nad izvajanjem določb zakona o varstvu podatkov (Cerar, 2004, str. 61).

Zakon določa, da je pravni objekt varstva osebnih podatkov lahko samo posameznik kot fizična oseba, in ne pravna oseba. Povprečni posameznik niti ne ve, da lahko potekajo določene obdelave njegovih osebnih podatkov, zato je bistvenega pomena varstva osebnih podatkov, da se varuje in nadzira njihova obdelava, za kar je pooblaščen Informacijski pooblaščenec (Pirc Musar et al., 2006c, str. 40–41).

4.1 Načela

ZVOP-1 navaja temeljna načela, ki jih je potrebno upoštevati v celotnem procesu ravnanja z osebnimi podatki. Načela so poleg okvira splošnih določb ZVOP-1 vsebovana tudi v Ustavi in v mednarodnih pravnih aktih. Med najpomembnejše navaja: načelo zakonitosti in poštenosti, načelo sorazmernosti ter načelo prepovedi diskriminacije. Z njimi želi zakonodajalec zagotoviti najmanjši možen poseg v posameznikovo zasebnost, ki jo lahko pomeni obdelava osebnih podatkov. S splošnimi načeli se pravno argumentira in razlaga zakonske določbe ter so vodilo pravnemu urejanju in zakonskih garancij. Pomembno pri uporabi zakona je, da naslovník pravne norme, določila razume v smislu pravnih načel, ki jih je zakonodajalec poudaril kot urejevalni razlog (Pavčnik, 1999, str. 21, 362).

4.1.1 Načelo zakonitosti in poštenosti

ZVOP-1 v drugem členu določa, da se morajo osebni podatki obdelovati zakonito in pošteno. To načelo je primarno in hkrati najpomembnejše načelo, ki se ga morajo držati vsi tisti, ki imajo opravka z osebnimi podatki. To načelo izhaja že iz 38. člena Ustave RS, kateri postavlja osnove dopustnosti obdelovanja osebnih podatkov in hkrati določa, da je obdelava možna le, če zakon to dopušča (Pirc Musar et al., 2006e, str. 33).

Zakonitost obdelave osebnih podatkov pomeni, da se jih lahko obdeluje le v skladu z zakonom oziroma na podlagi splošnega pooblastila iz zakona. Predvsem za pravne osebe zasebnega prava velja, da so splošno obvestilo in splošna pravila za obdelavo osebnih podatkov določena z zakonom, podrobnejša pravila pa v osebni privolitvi posameznika, pogodbi in podobno. V javnem sektorju je pomembno načelo določenosti obdelave osebnih podatkov skladno z zakonom, v zasebnem sektorju pa je dovolj le pisna privolitev posameznika. V drugem delu naslova je omenjeno načelo poštenosti, ki pomeni, da morajo tisti, ki obdelujejo osebne podatke ravnati z njimi dobroverno in nezavajajoče. V primeru zbiranja osebnih podatkov na podlagi osebne privolitve posameznika morajo upravljavci osebnih podatkov jasno navesti namen obdelave teh podatkov.

4.1.2 Načelo sorazmernosti

Načelo sorazmernosti v 3. členu ZVOP-1 določa, da morajo biti podatki, ki se obdelujejo ustrezni in po obsegu primerni glede na namene, za katere se zbirajo in nadalje obdelujejo. Upravljalci osebnih podatkov v zasebnem sektorju morajo biti še posebej pozorni, ko zbirajo osebne podatke na podlagi pisne privolitve posameznika, in sicer na dve omejitvi. Prva je ustreznost osebnih podatkov, kar pomeni, da lahko zbirajo in naprej obdelujejo le tiste osebne podatke, ki jih potrebujejo za dosego določenega namena, kar pomeni, da je njihova obdelava sorazmerna. Druga omejitev pa je, da je obseg zbranih in obdelovanih podatkov tolikšen, da je primeren glede na namene zbiranja in obdelovanja, kar zopet pomeni, da morajo biti zbrani le tisti osebni podatki, ki so njuno potrebni za dosego določenega namena. Na upoštevanje načela sorazmernosti morata biti pozorna, tako zakonodajalec, ki pripravlja in sprejema zakone, kot upravljavec zbirk osebnih podatkov, ki podatke zbira in jih obdeluje. (Pirc Musar et al., 2006c, str. 44–45).

4.1.3 Načelo prepovedi diskriminacije

Prepoved diskriminacije kot ena izmed človekovih pravic in temeljnih svoboščin izhaja že iz prvega odstavka 14. člena Ustave RS (Ur. l. RS, št. 33/1991), ki določa načelo enakosti pred zakonom. Načelo prepovedi diskriminacije pomeni, da je varstvo osebnih podatkov zagotovljeno vsakemu posamezniku ne glede na narodnost, raso, barvo, veroizpoved, etnično pripadnost, spol, jezik, politično ali drugo prepričanje, spolno usmerjenost, premoženjsko stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, državljanstvo, kraj oziroma vrsto prebivališča ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Gre za splošno antidiskriminacijsko klavzulo, ki je navedena v vseh predpisih in mednarodnih pravnih aktih s področja varstva temeljnih človekovih pravic (Pirc Musar et al., 2006c, str. 49-50).

5 OBDELAVA IN VARSTVO TER IZNOS OSEBNIH PODATKOV

Pojem obdelave osebnih podatkov zajema različne dejavnosti (zbiranje, urejanje, uporaba, iskanje, posredovanje, izbris) s katerimi operirajo upravljalci osebnih podatkov, vendar pa zakon določa meje te obdelave. Določa, da se osebni podatki smejo obdelovati, če obstaja zakonska podlaga za njihovo obdelavo oziroma če je podana osebna privolitev posameznika. Prav tako mora biti zakonsko določen namen njihove obdelave oziroma v primeru osebne privolitve posameznika, pa mora biti posameznik predhodno pisno ali na drug ustrezen način seznanjen z namenom obdelave osebnih podatkov. V Sloveniji imamo veliko zakonov, ki določajo obdelavo osebnih podatkov na posameznem področju, kot so Zakon o policiji, Zakon o zavarovalništvu, Zakon o zdravstveni dejavnosti ipd. V tem primeru, ko je obdelava osebnih podatkov zakonsko dovoljena, osebna privolitev posameznika, na katerega se osebni podatki nanašajo, ni potrebna (Bien Karlovšek, 2008, str. 15; Pirc Musar et al., 2006c, str. 76).

5.1 Varstvo posameznikov

5.1.1 Točnost in ažurnost osebnih podatkov

Osebni podatki, ki se obdelujejo morajo biti točni in ažurni. Upravljalavec osebnih podatkov pred vnosom v zbirko preveri njihovo točnost s pregledom osebnega dokumenta ali druge ustrezne javne listine posameznika (Pirc Musar et al., 2006c, str. 153).

5.1.2 Obveščanje posameznika o obdelavi osebnih podatkov

Posameznik ima ob vsaki obdelavi njegovih osebnih podatkov pravico biti seznanjen s podatki o upravljavcu osebnih podatkov, njegovem morebitnem zastopniku (osebno ime, naziv oziroma ime ter naslov oziroma sedež družbe) ter z namenom obdelave. Ta odločba je odraz načela zakonitosti in poštenosti (Pirc Musar et al., 2006c, str. 157-158).

5.1.3 Uporaba istega povezovalnega znaka

Na področju zdravstva, policije, obveščevalno-varnostne dejavnosti države, obrambe države, sodstva in državnega tožilstva ter kazenske evidence in prekrškovnih evidenc je prepovedana uporaba istega povezovalnega znaka pri pridobivanju osebnih podatkov iz zbirk osebnih podatkov. Izjemoma se lahko uporabi za pridobivanje osebnih podatkov, če je to edini podatek, ki lahko omogoči, da se odkrije kaznivo dejanje ali zavaruje življenje ali telo posameznika ali da se zagotovi izvajanje z zakonom določenih nalog obveščevalnih in varnostnih organov, pri čemer je potrebno napraviti uradni zaznamek ali drug pisni zapis (Pirc Musar et al., 2006c, str. 166–167).

5.1.4 Rok hrambe osebnih podatkov

Osebni podatki se lahko shranjujejo le toliko časa, dokler namen njihovega zbiranja in obdelave ni dosežen. Po tem je potrebno zaradi varovanja posameznika pred zlorabami, te podatke izbrisati, uničiti, blokirati ali anonimizirati, razen če ni določeno drugače (da so arhivsko gradivo ali če zakon za določeno vrsto podatkov ne določa drugače) (Pirc Musar et al., 2006c, str. 176).

5.1.5 Posredovanje osebnih podatkov

V določenih primerih se lahko osebni podatki zbirajo za namen posredovanja teh podatkov upravičenim uporabnikom, in sicer proti plačilu. V primeru sodnih postopkov velja posebna določba, po kateri morajo upravljavci centralnega registra prebivalstva ali evidenc stalno in začasno prijavljenih prebivalcev, upravičencu, ki izkaže pravni interes za uveljavljanje pravic pred osebami javnega sektorja, posredovati osebno ime in naslov stalnega ali začasnega prebivališča posameznika, zoper katerega uveljavlja svoje pravice.

V primerih, kjer sta upravljavec in uporabnik osebnih podatkov del javnega sektorja, je posredovanje osebnih podatkov praviloma brezplačno, tudi v primerih uporabe osebnih podatkov v zgodovinske, statistične in znanstvenoraziskovalne namene. V vsakem primeru mora upravljavec osebnih podatkov zagotoviti sledljivost, kar pomeni, da je pozneje mogoče ugotoviti kateri osebni podatki so bili posredovani, komu, kdaj in na kakšni podlagi (Pirc Musar et al., 2006c, str. 181-182).

5.1.6 Varstvo osebnih podatkov umrlih posameznikov

S smrtjo posameznika varstvo osebnih podatkov ne preneha. Podatki o umrli osebi se lahko posredujejo le tistim uporabnikom, ki so za obdelavo teh zakonsko pooblaščen. Osebni podatki se lahko posredujejo zakonitemu dediču prvega ali drugega dednega reda, če ta za to izkaže pravni interes in če pokojnik pred smrtjo posredovanja svojih osebnih podatkov ni pisno prepovedal, prav tako v primeru posredovanja podatkov za uporabo v zgodovinske, statistične in znanstvenoraziskovalne namene (Pirc Musar et al., 2006c, str. 192).

5.2 Zavarovanje osebnih podatkov

Za zavarovanje osebnih podatkov morajo poskrbeti upravljavci in morebitni pogodbeni obdelovalci osebnih podatkov. V internih aktih so podrobno predpisani postopki in ukrepi za njihovo zavarovanje ter odgovorne osebe za to področje. Določbe zakona obsegajo niz organizacijskih in tehničnih postopkov in ukrepov, s katerimi se preprečuje naključno ali namerno nepooblaščen uničevanje podatkov oziroma preprečevanje sprememb, izgube ali nepooblaščen obdelave, tako da se varujejo prostori, oprema in sistemska programska in aplikativna oprema, da se nepooblaščenim prepreči dostop pri prenosu podatkov, da se zagotavlja učinkovito blokiranje, uničenje, izbris ali anonimiziranje osebnih podatkov ter zagotavljanje sledljivosti.

5.3 Obveščanje o zbirkah osebnih podatkov

Katalog zbirke osebnih podatkov je zbirka osebnih podatkov, ki mora po ZVOP-1 vsebovati 13 določenih podatkov oziroma dejstev, ki se navezujejo na obdelavo osebnih podatkov v posamezni zbirki osebnih podatkov. Vsebuje: 1) naziv zbirke osebnih podatkov, 2) upravljavca zbirke osebnih podatkov in njegov sedež, 3) pravno podlago za obdelavo osebnih podatkov, 4) kategorije posameznikov, 5) vrste osebnih podatkov v zbirki osebnih podatkov, 6) namen obdelave, 7) rok hrambe osebnih podatkov, 8) omejitve pravic posameznikov glede osebnih podatkov v zbirki osebnih podatkov in pravno podlago omejitev, 9) uporabnike osebnih podatkov, vsebovanih v zbirki osebnih podatkov, 10) informacijo o dejstvu, ali se osebni podatki iznašajo iz države, kam, komu in pravno podlago iznosa, 11) opis zavarovanja, 12) podatke o povezanih zbirkah osebnih podatkov iz uradnih evidenc ter javnih knjig, 13) podatke o zastopniku. Glavni namen kataloga

zbirke osebnih podatkov je seznanitev posameznika o tem kdo, kako in zakaj obdeluje njegove osebne podatke, poleg tega pa lahko služi kot podlaga za posredovanje določenih podatkov nadzornemu organu, ki vodi register zbirk osebnih podatkov. Upravljevec zbirke osebnih podatkov mora skrbeti za točnost in ažurnost vsebine kataloga (Pirc Musar et al., 2006d, str. 20).

5.4 Sodno varstvo pravic posameznika

Pravico do varstva osebnih podatkov lahko posameznik zahteva s tožbo, ali s pomočjo Zakona o pravdnem postopku (Ur. l. RS, št. 26/1999) ali z Obligacijskim zakonikom (Ur. l. RS, št. 83/2001). Za sodno varstvo posameznika, katerega pravice so kršene, jamči Ustava RS, Zakon o varstvu osebnih podatkov pa natančneje določa posamezne pravice. Posameznik lahko s tožbo zahteva sodno varstvo za ves čas trajanja krivice in tudi za ugotovljeno krivico, ki ne obstaja več, če nima zagotovljenega drugega sodnega varstva. Na sodišču je postopek s tožbo nujen in prednosten, zato ga mora sodišče izvesti v najkrajšem možnem času. V Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008) so vsebovane vse človekove pravice in temeljne svoboščine, ki so zajamčene z Ustavo RS in mednarodnimi pravnimi dokumenti. Z 38. členom Ustave RS je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov in v primeru kršitev tudi sankcije. S kazenskimi določbami, ki določajo kazni za primere kršitev določb zakona, so posamezniki vsaj posredno zavarovani pred zlorabami njihovih osebnih podatkov. Zloraba osebnih podatkov oziroma kršitev določil Zakona o varstvu osebnih podatkov Kazenski zakonik označuje kot kaznivo dejanje, saj posega v pravico do posameznikove zasebnosti. V prekršku je vsak, ki osebne podatke uporabi neskladno z zakonom in namenom njihovega zbiranja oziroma brez osebne privolitve posameznika, vsak, ki nepooblaščen vdre ali vstopi v računalniško vodeno zbirko podatkov z namenom pridobitve določenega osebnega podatka, vsak, ki z namenom izkoriščanja pravic in premoženjske koristi druge osebe prevzame identiteto druge osebe. Predpisana kazen je lahko denarna ali zaporna (Ur. l. RS, št. 55/2008, 66/2008).

6 IZNOS OSEBNIH PODATKOV

Zakon o varstvu osebnih podatkov razlikuje med iznosom osebnih podatkov v Evropsko unijo ali Evropski gospodarski prostor ter iznosom v tretje države.

6.1 Iznos osebnih podatkov v države članice Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora

ZVOP-1 določa, da se za članice Evropske unije ali Evropskega gospodarskega prostora ne uporabljajo določbe tega zakona o iznosu osebnih podatkov v tretje države. Določba tega člena pomeni implementacijo Direktive 95/46/ES (Ur. l. ES, št. L 281/31-509) v slovenski pravni red in določa prost pretok osebnih podatkov med državami članicami Evropske

unije iz razlogov povezanih z varstvom njihove zasebnosti pri obdelavi osebnih podatkov. S tem je prepovedano kakršnokoli oviranje pri izvozu in uvozu osebnih podatkov med članicami, ne glede na notranje pravo posamezne države (Pirc Musar et al., 2006c, str. 335-336; Pirc Musar et al., 2006d, str. 25).

6.2 Iznos osebnih podatkov v tretje države

Določbe ZVOP-1 o iznosu osebnih podatkov v tretje države se uporabljajo v primeru, če se posredujejo osebni podatki upravljavcu osebnih podatkov, pogodbenemu obdelovalcu ali uporabniku osebnih podatkov, ki je ustanovljen, ima sedež ali je registriran v državi, ki ni država članica Evropske unije ali del Evropskega gospodarskega prostora ali zanj kako drugače velja pravni red takšne države. Informacijski pooblaščenec z odločbo o zagotavljanju ustreznosti varstva osebnih podatkov tretje države, odloča o iznosu osebnih podatkov v to državo. V nekaterih primerih odločba ni potrebna, in sicer če je država na seznamu držav, ki zagotavljajo varstvo osebnih podatkov delno ali v celoti, odločba tudi ni potrebna v primeru, ko to določa kak drug zakon, mednarodna pogodba ali posameznik pisno privoli. Skupaj z Ministrstvom za zunanje zadeve RS in z za to pristojnim organom Evropske unije, Informacijski pooblaščenec ugotavlja ustreznost ravni varstva osebnih podatkov v tretji državi. Pri tem mora ravnati zelo skrbno, pri čemer mora preučiti vrsto osebnih podatkov, namen in trajanje obdelave, pravno ureditev v državi izvora in v državi prejemnici, ureditev varstva osebnih podatkov tujih državljanov in ukrepe zavarovanja osebnih podatkov pri državi prejemnici. V primeru, da tretja država ne zagotavlja primerno raven varstva osebnih podatkov, mora pooblaščenec najkasneje v roku 15 dni od izdaje odločbe pisno obvestiti pristojni organ Evropske unije (Pirc Musar et al., 2006c, str. 337-340; Pirc Musar et al., 2006d, str. 25).

7 PODROČNE UREDITVE

7.1 Neposredno trženje

Neposredno trženje pomeni ponujanje blaga, storitev, zaposlitev ali začasnega opravljanja del z uporabo poštnih storitev, telefonskih klicev, elektronske pošte ali drugih telekomunikacijskih sredstev. Pri tem lahko upravljavec osebnih podatkov uporablja le tiste osebne podatke posameznikov, ki izvirajo iz javno dostopnih virov ali so zbrani z zakonitim opravljanjem dejavnosti. Uporablja lahko osebno ime, naslov stalnega ali začasnega prebivališča, telefonsko številko, elektronski naslov in telefaks številko. Posameznik mora biti obveščen o pravici prenehanja uporabe osebnih podatkov za neposredno trženje, prav tako pa mora biti obveščen o posredovanju osebnih podatkov drugim uporabnikom (Ur. l. RS, št. 94/2007; Pirc Musar et al., 2006d, str. 27).

7.2 Videonadzor

Videonadzor je eden od načinov nadzora, pri čemer mora biti sistem zavarovan pred dostopom nepooblaščenih oseb. Izvajalec videonadzora mora poskrbeti za vidno obvestilo, pri čemer mora biti razvidna informacija o videonadzoru, naziv izvajalca ter telefonska številka za pridobitev informacij o shranjevanju posnetkov (Ur. l. RS, št. 94/2007; Pirc Musar et al., 2006d, str. 27).

7.3 Biometrija

Biometrične značilnosti so tiste značilnosti, ki določajo posameznika. To so telesne, fiziološke in vedenjske značilnosti, so edinstvene in nespremenljive značilnosti, ki jih ima vsak posameznik. Med njih uvrščamo prstni odtis, posnetek papilarnih črt na prstih, šarenica, očesna mrežnica, ušesa, deoksiribonukleinska kislina (DNK) ter značilna drža. Identifikacija posameznika na podlagi biometrijskih značilnosti mora biti v skladu z Zakonom o varstvu podatkov (Ur. l. RS, št. 94/2007; Pirc Musar et al., 2006d, str. 28).

7.4 Evidenca vstopov in izstopov

Evidenca vstopov in izstopov se lahko vodi z namenom varovanja premoženja, življenja ali zdravja posameznikov ter reda v prostorih. Od posameznika se lahko zahteva podatke, kot so osebno ime, številka in vrsta osebne dokumenta, naslov stalnega ali začasnega prebivališča, zaposlitev, datum in uro ter razlog za vstop ali izstop. Po potrebi se lahko ustreznost podatkov preveri z vpogledom v osebni dokument (Ur. l. RS, št. 94/2007; Pirc Musar et al., 2006d, str. 29).

7.5 Javne knjige in varstvo osebnih podatkov

ZVOP-1 v svojem 83. členu navaja: »Osebni podatki iz javne knjige, urejene z zakonom, se lahko uporabljajo le v skladu z namenom, za katerega so bili zbrani ali se obdelujejo, če je zakoniti namen njihovega zbiranja ali obdelave določen ali določljiv.« V primeru povezovanja večih zbirk, ki se vodijo za različne namene, mora upravljavec pisno obvestiti Informacijskega pooblaščenca.

8 INSTITUCIONALNO VARSTVO OSEBNIH PODATKOV TER NJEGOV VPLIV NA EKONOMSKE ANALIZE

8.1 Nadzorni organ – Informacijski pooblaščenec

Sprejetje novega zakona ZVOP-1 leta 2004 je bilo nujno zaradi implementacije direktive 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih

podatkov in o prostem pretoku takih podatkov, saj od članic zahteva neodvisni državni nadzorni organ za varstvo osebnih podatkov. Čeprav je sprejeti zakon ZVOP-1 predvidel ustanovitev neodvisnega državnega nadzornega organa, je Slovenija sprejela Zakon o Informacijskem pooblaščenecu (Ur. l. RS, št. 113/2005), ki je leta 2005 postal Informacijski pooblaščenec (Pirc Musar, 2006b, str. 6).

S sprejetjem Zakona o Informacijskem pooblaščenecu je bil ustanovljen Informacijski pooblaščenec, ki je samostojen in neodvisen državni organ in je hkrati glavni državni nadzornik za varstvo osebnih podatkov. Pristojen je za izvajanje inšpekcijskega nadzorstva nad izvajanjem ZVOP-1 in drugih predpisov s tega področja, med njegove najpomembnejše naloge pa spada zagotavljanje enotnega uresničevanja varstva osebnih podatkov in sodelovanje z ministrstvi pri pripravi predpisov s področja osebnih podatkov. Pred sprejetjem zakona sta njegovo nalogo opravljala Pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja in Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov, ki je deloval kot organ v sestavi Ministrstva za pravosodje. Združitev teh dveh organov v enega je bila nujna že iz vsebinskega vidika, saj bi njuno delovanje na medsebojno prepletenih področjih hitro pripeljalo do konfliktov, s čimer bi bila zmanjšana državna varnost. Poleg tega pa je združitev prinesla tudi večjo racionalizacijo poslovanja. Združeni organ tako predstavlja večjo prepoznavnost in enotnost celotne ureditve tega področja (Pirc Musar, 2006a, str. 21-25).

Informacijski pooblaščenec izvaja inšpekcijski nadzor na vseh področjih, na katerih nastajajo zbirke osebnih podatkov, tako v javnem kot tudi v zasebnem sektorju. V primeru ugotovitve kršitve zakona ali drugega predpisa s področja varstva osebnih podatkov ima pravico, da določi ukrepe, kot na primer da določi rok v katerem je potrebno odpraviti nepravilnosti in pomanjkljivosti, prepovedati obdelavo osebnih podatkov osebam javnega ali zasebnega sektorja, ki ne zagotavljajo postopkov za zavarovanje osebnih podatkov, v primeru, da ugotovi, da se podatki obdelujejo v nasprotju z določbami zakona, lahko prepove njihovo obdelavo, anonimiziranje, blokiranje, brisanje ali uničenje, lahko prepove iznos podatkov v tretjo državo ali posredovanja tujim uporabnikom, če je to v nasprotju z določbami zakona ali obvezujoče mednarodne pogodbe. Skladno z Zakonom o prekrških (Ur.l. RS, št. 3/2007, 109/2009, 10/2011) tako lahko izdaja tudi kazenske ovadbe zoper kršiteljev (Pirc Musar, 2006b, str. 6-10).

Informacijski pooblaščenec sodeluje z mnogimi organi, državnimi in tujimi, organizacijami, zavodi in združenji, ki so pomembni za varstvo osebnih podatkov. Njegovo mnenje ima dostikrat tudi veliko vlogo pri usklajevanju predpisov in zakonov, ki urejajo osebne podatke. Z namenom posredovanja praktičnih napotkov za upravljavce zbirk osebnih podatkov, Informacijski pooblaščenec izdaja t.i. smernice. S smernicami skuša na jasen i uporaben način odgovoriti na najpogosteje postavljena vprašanja iz naslova varstva osebnih podatkov. Na ta način skuša tudi olajšati delo upravljavcem osebnih podatkov, da zadostijo potrebam ZVOP-1 v praksi.

Inšpekcijski nadzor nad izvajanjem vseh predpisov, ki urejajo varstvo osebnih podatkov, opravljajo informacijski pooblaščenec kot predstojnik organa ter državni predstojniki za varstvo osebnih podatkov zaposleni pri informacijskem pooblaščenca. Državni nadzorniki imajo pooblastilo do vpogleda dokumentacije, ki se kakorkoli nanaša na obdelavo osebnih podatkov, ne glede na njeno zaupnost ali tajnost in ne glede na to, ali ukrepajo po uradni dolžnosti ali na podlagi podane prijave. Upravičeni so do pregleda dokumentacije, ki se nanaša na obdelavo osebnih podatkov, pregleda vsebine zbirk in katalogov zbirk osebnih podatkov, pregleda dokumentacije in aktov, ki urejajo zavarovanje osebnih podatkov, pregleda prostorov, v katerih se obdelujejo osebni podatki, računalniške in druge opreme ter tehnične dokumentacije, prav tako je njihova naloga preverjanje ukrepov in postopkov za zavarovanje osebnih podatkov, njihovo izvajanje ter izvajanje drugih pristojnosti, določenih z zakonom, ki ureja inšpekcijski nadzor, ter zakonom, ki ureja splošni upravni postopek ter opravljanje vseh ostalih zadev (Pirc Musar, 2006b, str. 6-10).

Izvrševanje varstva osebnih podatkov omogoča šele nadzornikova seznanitev z obdelovanimi podatki. V nekaterih primerih lahko kršitve varstva osebnih podatkov ugotovijo le z vpogledom v te osebne podatke. Državni nadzornik ne preverja le sledljivosti vpogledov v osebne podatke in njihovega tehničnega varovanja, preverja tudi ali so bili osebni podatki obdelovani zakonito in sorazmerno. Vsakršna omejitev pristojnosti državnega nadzornika pri inšpekcijskem ogledu osebnih podatkov, bi onemogočila njegovo delo in smisel nadzora nad kršitvami. Nadzornikova seznanitev je torej bistven element na podlagi katere lahko informacijski pooblaščenec izvršuje pristojnosti, ki jih ima kot inšpekcijski in prekrškovni organ. V okviru prekrškovnega organa mora samostojno presojeti, ali so izkazani znaki prekrška ter v celoti in popolno ugotoviti dejansko stanje (Pirc Musar, 2006b, str. 7).

8.2 Ekonomska analiza in vloga Informacijskega pooblaščenca

Ekonomska analiza prava oziroma pravna ekonomija (angl. *law and economics*) ne predstavlja samostojne pravne doktrine, temveč le metodo za izboljšanje trenutne pravne znanosti ter vzpodbujanje k nadaljnjim poglobljenim razpravam. Pri sprejemanju odločitev, zakonodajalec tehta med prednostmi in slabostmi predlaganih rešitev, pri čemer ekonomska analiza prava tehta med prednostmi in slabostmi, ki vodijo k maksimizaciji družbenega blagostanja. Ekonomska učinkovitost je torej tista, ki vodi do rešitev in daje konkretna priporočila zakonodajalcu, da lahko sprejme prave odločitve na podlagi narejenih ekonomskih analiz.

Kot je že v uvodu omenjeno, so informacije pomemben del našega življenja, saj se vsakodnevno srečujemo s sprejemanjem odločitev na podlagi informacij, ki jih imamo. Odločanje med omejenimi dobrinami je bistveno vprašanje ekonomije. Ekonomija predvideva, da se na trgu vedno obnašamo tako, da sprejemamo racionalne odločitve ter vedno stremimo k maksimiziranju koristi. Ravnotežje je vzpostavljeno, ko so mejni stroški

enaki mejnim koristim. Zaradi pomanjkanja oziroma asimetrije informacij nam je onemogočeno sprejemanje racionalnih odločitev, zato le te nastanejo v pogojih negotovosti. Prav zaradi sprejetih nepopolnih odločitev popoln trg ne obstaja. Negotovost nam prinaša nezadovoljstvo in informacije so ključne za odpravo takšnega nezadovoljstva. Potrebno je izpostaviti, da so za razlago pomembne le tiste informacije, ki so materialno pomembne in ki bi kupcu teh informacij, ki jih ne pozna, prinesle znatno vrednost. Ekonomska učinkovitost zahteva, da naj potrebne informacije zagotovi tista oseba, ki to lahko stori najceneje. Zagotavljanje in posredovanje informacij je smiselno le v primeru, ko je vsota teh stroškov nižja v primerjavi same vrednosti informacij za drugo stranko (Kovač, 2009, str. 1–7).²

Za lažjo predstavo lahko ekonomsko učinkovitost in ekonomiko zasebnosti predstavim s pomočjo naslednjega primera s trga dela med delavci in delodajalci. Delodajalec pri iskanju dobrega delavca želi odkriti značilnosti delavca, njegove značajske lastnosti, ki niso očitne, kot so iskrenost, skrbnost, zvestoba, fizično in duševno zdravje. Da bi zaščitil poseganje v zasebnost, se delavec lahko sklicuje na pravico do zasebnosti. S tem lahko prepreči, da bi delodajalec s poseganjem v njegovo zasebno življenje odkril njegove morebitne pomanjkljivosti, zaradi katerih bi bil lahko prikrajšan za morebitno napredovanje oziroma celo za samo zaposlitev. Prikrivanje značajskih lastnosti pod zaščito zasebnosti v zaposlitvenem odnosu vpliva kvečjemu na manjšo učinkovitost v razmerju delavca in delodajalca. Z zmanjšanjem količine informacij na trgu dela (v odnosu do delodajalca), je zmanjšana tudi učinkovitost tega trga. Lahko rečemo, da zakonodaja o zasebnosti bolj preprečuje in zmanjšuje učinkovitost, kot bi ta lahko bila ob razkritju potrebnih informacij.

SKLEP

Varstvo osebnih podatkov ima vse večji pomen v svetovnem smislu, kot tudi pri nas. Številni predpisi in zakoni pričajo o tem, da je posameznik vse bolj ogrožen v današnjem svetu razvite tehnologije in napredka. Vse več je posegov v našo zasebnost, ki se jih dostikrat niti ne zavedamo, prav tako pa se ne zavedamo posledic, ki jih ti posegi prinašajo. Na eni strani avtomatska obdelava podatkov olajšuje marsikatero delo, po drugi strani pa lahko povzroča nevarnost, v primeru da pride v roke nekoga, ki te podatke zlorabi. Za kršitev se šteje vsaka uporaba osebnih podatkov, ki je neskladna z zakonom ali z namenom

² Za več informacij glej:

- Richard A. Posner. The Economics of Privacy, The American Economic Review, Vol. 71, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Third Annual Meeting of the American Economic Association (May, 1981), pp. 405-409.
- Richard A. Posner, An Economic Theory of Privacy, 2 Regulation 19 (1978).
- Jack Hirshleifer. Privacy: Its Origin, Function, and Future, The Journal of Legal Studies, Vol. 9, No. 4, The Law and Economics of Privacy (Dec., 1980), pp. 649-664.
- Mary J. Culnan, Robert J. Bies. Consumer Privacy: Balancing Economic and Justice Considerations, Journal of Social Issues, Vol. 59, No. 2, 2003, pp. 323-342.

njihovega zbiranja ali če ustrežna privolitev posameznika ne obstaja, vsak vdor v računalniško vodeno zbirko podatkov z namenom pridobitve določenega osebnega podatka in seveda kraja identitete. Nevarnosti pretijo po vsem svetu in na vsakem koraku, prav nepridipravi pa so v glavnem tisti, ki se dobro spoznajo na elektronsko tehnologijo. Vse več je zlorab bančnih kartic, kraj identitet in drugih zlorab. V današnjem svetu interneta se lahko podatki v sekundi prenesejo na drug konec sveta, zato je vselej pomembno, da sta regulacija in nadzor nad obdelavo osebnih podatkov umeščena v pravni sistem države.

Z naše strani, kot posameznikov, je zelo pomembno, da smo seznanjeni o namenu obdelave naših osebnih podatkov in da se strinjamo z njihovo uporabo v nadaljnje namene. Pomembno je tudi, da se zavedamo, da nas pri tem ščiti zakon, v okviru katerega lahko zahtevamo varstvo svojih pravic. Z Zakonom o varstvu osebnih podatkov je pravica do varstva osebnih podatkov, kot temeljna pravica, dobila svoj pravni pomen. Zakon skupaj z Zakonom o Informacijskem pooblaščenju in Ustavo RS skrbi za varstvo osebnih podatkov in nadzor.

Z ekonomskega vidika regulacija varstva osebnih podatkov nujno ni vedno dobrodošla. Mnoge ekonomske študije govorijo o tem, da se z zmanjšanjem informacij na trgu, zmanjšuje tudi sama učinkovitost trga ter s tem zmanjšuje splošna blaginja ljudstva. Pomembno je zavarovati le tiste osebne podatke, ki imajo kot informacija pomembno vrednost. Z urejanjem predpisov je za nadzorni organ tako bistvenega pomena, da so odločitve sprejete v smeri omogočanja dostopa do pomembnih informacij in zavarovanje določenih informacij, ki vodijo k večji ekonomski učinkovitosti.

LITERATURA IN VIRI

1. Bien Karlovšek, S. (2008). Dostop do informacij javnega značaja in varstvo osebnih podatkov kot ena od izjem. *Javna uprava*, 1, 15.
2. Cerar, M. (2004). *Temelji ustavne ureditve, človekove pravice in temeljne svoboščine, gospodarska in socialna razmerja*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
3. Cerar, M. (2006). Varstvo osebnih podatkov – Med informacijsko zasebnostjo posameznika in javnim interesom. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. 5. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike (str. 15–19). Radenci: Pokrajinski arhiv Maribor.
4. Charter of Fundamental Rights of the European Union. *UL C* 303.
5. Culnan, Mary J., & Bies, Robert J. (2003). Consumer Privacy: Balancing Economic and Justice Considerations. *Journal of Social Issues*, 59(2), 323–342.
6. Čebulj, J. (1992). *Varstvo informacijske zasebnosti v Evropi in Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti.
7. Directive 95/46/EC of the European Parliament on the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. *Uradni list Evropskih skupnosti* št. L 281/31-50.
8. Elgar, E. (2011). 1700 Human Rights and Property: Free Speech, Privacy, Prohibition of Slavery. V B. Bouckaert & G. De Geest, (ur.). (2011). *Encyclopedia of Law and Economics* (str. 45–49). Cheltenham: Edward Elgar.
9. Finžgar, A. (1985). *Osebnostne pravice*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
10. Hirshleifer, J. (1980). Privacy: Its Origin, Function, and Future. *The Journal of Legal Studies*, 9, (4), 649–664.
11. Ivanc, T. (2007). Načelo sorazmernosti in varstvo osebnih podatkov. Informatika in pravo. Maribor: CEPRIS.
12. Jambrek, P., Perenič, A., & Uršič, M. (1988). *Varstvo človekovih pravic; razprave, eseji in dokumenti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
13. Kazenski zakonik. *Uradni list RS* št. 55/2008 popr., 66/2008, 39/2009, 55/2009 Odl.US: U-I- 73/09-19, 56/2011 Odl.US: U-I-262/10-18.
14. Kovač, M. (2009). Bistvena zmota in prevara v Obligacijskem zakoniku RS- pravnoekonomska perspektiva. *Podjetje in delo*, 2.
15. Kovač, M. (2011). *Comparative Contract Law and Economics*. Cheltenham: Edward Elgar.
16. Kovačič, M. (2006). *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Lampe, R. (2004). *Sistem pravice do zasebnosti*. Ljubljana: Bonex založba.
18. Lampe, R. (2010). *Pravo človekovih pravic. Sistem človekovih pravic v mednarodnem, evropskem in ustavnem pravu*. Ljubljana: Gea College.

19. Obligacijski zakonik. *Uradni list RS*, št. 83/2001 popr., 32/2004, 28/2006 Odl.US: U-I-300/04-25, 29/2007 Odl.US: U-I-267/06-41, 40/2007, 97/2007-UPB.
20. Pavčnik, M. (1999). *Teorija prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
21. Pavčnik, M., Polajnar-Pavčnik, A., & Wedam-Lukić, D. (1997). *Temeljne pravice*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
22. Pirc Musar, N. (2006a). Dostop do informacij javnega značaja kot pravica in dolžnost. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. 5. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike (str. 21–25). Radenci: Pokrajinski arhiv Maribor.
23. Pirc Musar, N. (2006b). Neodvisni nadzor in varstvo osebnih podatkov. *Pravna praksa*, 25(35), 6–10.
24. Pirc Musar, N., Bien, S., Bogataj, J., Prelesnik, M., & Žaucer, A. (2006c). *Zakon o varstvu osebnih podatkov s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.
25. Pirc Musar, N., Prelesnik, M., & Bien Karlovšek, S. (2006d). *Vstop v zasebnost prepovedan!*. Ljubljana: Premiere, d.o.o.
26. Pirc Musar, N., Prelesnik, M., & Bien, S. (2006e). *Predpisi s področja prava varstva osebnih podatkov in dostopa do informacij javnega značaja*. Ljubljana: GV založba.
27. Posner, R. A. (1978). An Economic Theory of Privacy. *2 Regulation*, 19(1).
28. Posner, R. A. (1981). The Economics of Privacy. *The American Economic Review*, 71(2), 405–409.
29. Prodan, I. (2010). Pomen načela sorazmernosti za varstvo osebnih podatkov: strategija in trendi. *HRM*, 8(5), 35–41.
30. Regulation (EC) No 45/2001 of the European Parliament of the Council of 18 December 2000 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data by the Community Institutions and bodies and on the free movement of such data. *Uradni list Evropskih skupnosti* št. L8/1-22.
31. Rovšek, J. (2004). Varstvo osebnih podatkov. *Pravna praksa*, 23(27), 5–8.
32. Rovšek, J. (2005). *Zasebno in javno v medijih*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
33. The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. *Uradni list RS* št. 33/94, Mednarodne pogodbe št. 7/94.
34. *Universal Declaration of Human Rights*. A/RES/217A (III). Najdeno 5. januarja 2013 na spletni strani <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>
35. Ustava Republike Slovenije. *Uradni list RS* št. 33/1991.
36. Ustavni zakon za izvedbo ustavnih amandmajev IX-LXXXIX k Ustavi Socialistične republike Slovenije. *Uradni list SRS* št. 32/1989.
37. Zakon o Informacijskem pooblaščenju. *Uradni list RS* št. 113/2005.
38. Zakon o pravnem postopku. *Uradni list RS* št. 26/1999, 73/2007, 45/2008, 111/2008, 121/2008.
39. Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. *Uradni list RS* št. 33/1994 - MP, št. 7-41/1994.
40. Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu posameznikov glede avtomatske obdelave osebnih podatkov. *Uradni list RS* št. 11/1994 - MP, št. 3-18/1994.

41. Zakon o ratifikaciji mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah. *Uradni list SFRJ* št. 7/1971, *Uradni list RS* št. 35/1992 – MP, št. 9/92.
42. Zakon o socialnem varstvu. *Uradni list RS* št. 3/2007, 109/2009, 10/2011.
43. Zakon o varstvu osebnih podatkov. *Uradni list RS* št. 86/2004, 113/2005, 51/2007, 67/2007, 94/2007.